

Залібовська-Ільніцька Зоя кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-9125-238X>

Сніховська Ірена кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради, Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-6775-274X>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація У статті розкрито зміст соціальної роботи з молоддю в закладах професійної освіти в Україні в умовах воєнного стану. Акцентовано увагу на Законі України «Про професійну освіту» (2025), який визначає засади функціонування і розвитку освіти, створює умови для особистої самореалізації особистості та забезпечує потреби держави у кваліфікованих робітниках. Описано роботу психологічних служб закладів професійної освіти (Вінницького центру професійно-технічної освіти технологій та дизайну, Львівського професійного коледжу прикладного мистецтва та дизайну, Державного професійно-технічного навчального закладу «Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну», Відокремленого структурного підрозділу «Житомирського торговельно-економічного фахового коледжу державного торговельно-економічного університету» та ін.), яка сприяє особистісному зростанню, розвитку соціальних учасників навчального процесу.

Проаналізовано соціальні проблеми молоді під час здобуття професійної освіти (за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність освітньо-професійна програма Товарознавство квітів та флористика, освітньо-професійного ступеня: фаховий молодший бакалавр), шляхи їх вирішення.

Досліджено публічну інформацію (сайти закладів професійної освіти) щодо соціальної роботи з молоддю в закладах професійної освіти в Україні; описати соціальні проблеми здобувачів професійної освіти освітньо-професійного ступеня: фаховий молодший бакалавр.

Здійснено порівняльний аналіз соціальної роботи в закладах професійної освіти в Україні (Вінницького центру професійно-технічної освіти технологій та дизайну, Львівського професійного коледжу прикладного мистецтва та

ISSN 2786-6025 Online

дизайну, Державного професійно-технічного навчального закладу «Рівненського центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну», Відокремленого структурного підрозділу «Житомирського торговельно-економічного фахового коледжу державного торговельно-економічного університету») в умовах воєнного стану. На основі опрацювання публічної інформації сайтів зазначених закладів, виявлено візуалізацію активної професійну діяльності членів психологічних служб закладів професійної освіти. Обґрунтовано відповіді респондентів, які сприяли узагальненню соціальних проблем молоді (відсутність досвіду спілкуватися, не вміння домовлятися з одногрупниками; труднощі під час конспектування інформації; фінансова залежність від батьків; невзаємне кохання; зрада близької людини; соціальний негативізм; боязнь втрати здоров'я, недостатня самовизначеність та ін.), яка навчається в закладах професійної освіти.

Ключові слова: соціальна робота , молодь, заклад професійної освіти, умови воєнного стану.

Zalibovska-Plytska Zoya Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Technologies, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-9125-238X>

Snikhovska Irena Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Natural Sciences and Social and Humanitarian Disciplines, Zhytomyr Medical Institute of the Zhytomyr Regional Council, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-6775-274X>

SOCIAL WORK WITH YOUTH IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Abstract. The article delves into the substance of social work with youth in vocational education institutions in Ukraine under martial law. Particular attention is devoted to the Law of Ukraine “On Vocational Education” (2025), which establishes the guiding principles of the functioning and development of education, lays the groundwork for individual personal self-realization, and, at the same time, ensures the state’s need for adequately trained and qualified workers.

The paper also describes the activities of the psychological services operating within vocational education institutions, including the Vinnytsia Center for Vocational and Technical Education of Technologies and Design, the Lviv Vocational College of Applied Arts and Design, the State Vocational and Technical Educational Institution “Rivne Center for Vocational and Technical Education of

Service and Design”, and the Separate Structural Unit “Zhytomyr Trade and Economic Professional College of the State University of Trade and Economics”. Their work is shown as an important resource for fostering personal development and supporting the social well-being of participants in the educational process.

Furthermore, the article explores the social challenges faced by young people during the acquisition of professional education in the specialty 076 Entrepreneurship, trade and exchange activities, within the educational and professional program “Commodity science of flowers and floristry”, as well as the educational and professional degree of professional junior bachelor. The ways of addressing and mitigating these challenges are presented in a reasoned manner, with due regard for the conditions formed by the wartime context.

The purpose and objectives of the article. The article aims to examine publicly available information, specifically, materials published on the websites of professional education institutions, that regards social work with youth within professional educational settings in Ukraine. Its objective is also to characterize the key social challenges faced by applicants pursuing educational and professional training at the level of the professional junior bachelor.

Results. For the first time, a comparative analysis of social work in vocational education institutions in Ukraine (Vinnytsia Center for Vocational and Technical Education of Technologies and Design, Lviv Vocational College of Applied Arts and Design, State Vocational and Technical Educational Institution "Rivne Center for Vocational and Technical Education of Service and Design", Separate Structural Unit "Zhytomyr Trade and Economic Professional College of the State University of Trade and Economics") was carried out under martial law. Based on the processing of public information on the websites of the mentioned institutions, a visualization of the active professional activity of members of psychological services of vocational education institutions was revealed. The answers of the respondents, which contributed to the generalization of social problems of youth (lack of experience in communicating, inability to negotiate with classmates; difficulties in taking notes of information; financial dependence on parents; unrequited love; betrayal of a loved one; social negativism; fear of losing health, insufficient self-determination, etc.), enrolled in vocational education institutions, are substantiated.

Keywords: social work, youth, vocational education institution, martial law conditions

Постановка проблеми.

Соціальна робота з молоддю в закладах професійної освіти планується, організовується, реалізується соціальними педагогами. Вона є складовою освітнього процесу, сприяє адаптації здобувачів освіти, підтримує та захищає їх. У період воєнного стану соціально-педагогічний патронаж стає вагомим

ISSN 2786-6025 Online

опорою для підлітків (чотирнадцяти-сімнадцяти років), які вибрали професійний напрямок, змінили соціальний статус, але досвіду проживання дорослого життя ще не мають. Не завжди здобувачі професійної освіти виконують свої обов'язки, що є наслідками їх неправомірних дій (пропуски занять без поважних причин; конфліктні ситуації; споживання тютюнових і нікотинових виробів, алкоголю та ін.). В умовах війни перед членами психологічні служби закладів професійної освіти, зокрема соціальними педагогами, постає низка завдань і проблемних ситуацій щодо соціалізації здобувачів професійної освіти, забезпечення їх соціально-правовим захистом, сприяння посередницькій діяльності між викладачами, адміністрацією професійних закладів і студентами, між студентами і громадськими організаціями, щодо навчання здобувачів професійної освіти соціальним навичкам (витривалості, стійкості, самостійного прийняття правильних рішень, усвідомленого відмовляння від дій, що шкодять здоров'ю) та ін.. Проблема соціальної роботи в закладах професійної освіти стає актуальною ще й тому, що ця система функціонує в умовах воєнного стану та вимагає розроблення, оновлення і застосування науково-практичних підходів на новій основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тенденції розвитку соціальної роботи в Україні в довоєнний період та в умовах війни, зміни парадигм, зростання навантаження на соціальних педагогів охарактеризовані в напрацюваннях І. Євдокимової [4]; проблеми професійної (професійно-технічної освіти) у воєнний та повоєнний час розглянуті О.Малишевським [6]; дослідження проблем молоді та освіти узагальненні у доробках Н.Черниш [11]; сучасні підходи до проблем соціалізації учнів з особливими освітніми потребами, розподіл труднощів на дві категорії (соціальні проблеми першого рівня, які мають глобальний характер та соціальні проблеми другого рівня, які пов'язані з регіональними особливостями) висвітлені у працях І.Татьянчикової, Соловйової Т.Г. [10]; основні напрями адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти досліджені М. Дідух [3], проблемні питання про відсутність адекватних комунікативних навичок, спеціальних організаційно-навчальних навичок адаптації студентів молодших курсів описані у напрацюваннях О. Іванашко [5], зміст української освіти в умовах війни опрацьовані П.Орловим [7] та ін..

Мета та завдання статті. Дослідити публічну інформацію (сайти закладів професійної освіти) щодо соціальної роботи з молоддю в закладах професійної освіти в Україні; описати соціальні проблеми здобувачів професійної освіти освітньо-професійного ступеня: фаховий молодший бакалавр.

Виклад основного матеріалу.

Діяльність психологічної служби закладів професійної освіти базується на Положенні про психологічну службу системи освіти в Україні. Фахівці

соціальної сфери здійснюють соціально-педагогічний патронаж, який сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує соціально-педагогічну підтримку всіх учасників освітнього процесу [8].

Згідно Закону України «Про професійну освіту» розділу IV «Учасники освітнього процесу» статті 20 «Права та обов'язки здобувачів професійної освіти та інших осіб, які навчаються в закладі професійної освіти» визначено більше двадцяти восьми прав здобувачів професійної освіти, серед яких право захисту під час освітнього процесу від приниження честі та гідності будь-яких форм насильства та експлуатації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації; право на повагу до людської гідності; право на підтримку, якщо поєднують навчання у закладах професійної освіти з материнством (батьківством) та ін.. Описано і обов'язки здобувачів професійної освіти, зокрема: повага до гідності, прав, свобод та законних інтересів всіх учасників освітнього процесу; дотримання етичних норм; відповідально та дбайливо ставитися до власного здоров'я, оточуючих, довкілля ін. [9].

Нами з жовтня 2025 року по лютий 2026 року проведено добровільне онлайн-опитування здобувачів освіти (вікова категорія 15-18 років; 148 осіб, респонденти різних курсів і спеціальностей) професійних закладів України.

Метою опитування було зібрати інформацію про соціальну роботу з молоддю у закладах професійної освіти в умовах війни.

Зазначимо, що респонденти «обізнані з роботою Психологічної служби професійного закладу» (93%); «зверталися до фахівців неодноразово і отримували підтримку у ході вирішення складних життєвих ситуацій» (52%); «фахівці психологічної служби навчали учнів правильно приймати рішення у життєвих ситуаціях» (48%) та ін..

На основі результатів аналізу доступної публічної інформації сайтів професійних закладів, виявлено, що особлива увага фахівців Психологічної служби приділяється формуванню безпечного освітнього простору закладу освіти, а також, профілактиці шкідливих звичок у учнів; виробленню у них навичок протидії булінгу; запобіганню суїцидальної поведінки підлітків; формуванню у них навичок використовувати ресурси соціальних мереж з користю, відмовлятися від комп'ютерної залежності.

На сайтах Вінницького центру професійно-технічної освіти технологій та дизайну є корисні посилання для роботи фахівців під час воєнних дій («Цикл соціальних роликів», «Ресурсна скринька», «Запобігання поширенню негативних субкультур», «Відповідальна поведінка в соціальних мережах під час війни» та ін), Львівського професійного коледжу прикладного мистецтва та дизайну («Усвідомлення своєї цінності. Важливість бути сильною нацією»; «Попередження шкідливих навичок»; «Година спілкування «Stop bullying»;

ISSN 2786-6025 Online

«Чи безпечні соціальні мережі», «Подивитися своїм страхам в обличчя»), Державного професійно-технічного навчального закладу «Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну» («Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички комунікації», «Скринька довіри»),

Відокремленого структурного підрозділу «Житомирського торговельно-економічного фахового коледжу державного торговельно-економічного університету» (Психічне здоров'я – це запорука щасливого життя) та ін., що свідчить про оновлення актуальної інформації.

Вище наведенні заходи дають підставу говорити, що соціальної роботи в професійних закладах освіти сприяє профілактиці соціальних проблем учасників освітнього процесу.

Звернемо увагу, що на рис. 1 презентовано результати відповідей на запитання «Які соціальними проблемами Ви не можете вирішити самостійно?»

Проведене дослідження свідчить, що здобувачі освіти розуміють і усвідомлюють проблеми у спілкуванні з однолітками (20% опитаних серед 15-річних респондентів; 18% опитаних серед 16-річних респондентів; 34% опитаних серед 18-річних респондентів), проте не мають адекватних комунікативних навичок (вміння слухати та сприймати думки; здатність аналізувати отриману інформацію; здатність робити коректні висновки; підтримувати зоровий контакт з співрозмовником та ін.). Як зазначають науковці, на підлітка впливає середовище, в якому він знаходиться. Молода особа засвоює ті правила та норми, які прийняті його оточенню. Особливо гостро здобувачі освіти приймають вплив соціального середовища у підлітковому віці. Підлітковий період – це час, коли молода людина змінюється, вчиться приймати себе, вчиться спілкуватися. [8; 10; 12].

Соціальні педагоги практичні психологи психологічної служби закладів професійної освіти сприяють розвитку комунікативних навичок здобувачів освіти, виявляють недоліки в комунікативному процесі, усувають їх.

Респонденти зазначили, що питання фінансової залежності від батьків, родичів у (34% опитаних серед 15-річних респондентів; 45% опитаних серед 16-річних респондентів; 37% опитаних серед 18-річних респондентів) розглядається ними як проблемне.

Розуміємо, що ще в школі, у 8-9 класах учні опановують теми з навчальної дисципліни «Підприємництво і фінансова грамотність», що допомагає отримати фундаментальні знання про фінансове життя суспільства; про формування фінансової культури та розвивати навички раціональної економічної та фінансової поведінки як споживача фінансових послуг, платника податків; уміння визначати доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами. Проте під час навчання у професійному закладі не всі молоді вміють застосовувати набуті знання фінансової грамотності.

Показово, що молоді люди вважають споживання тютюнових і нікотинових виробів проблемою (46% опитаних серед 15-річних респондентів; 37% опитаних серед 16-річних респондентів; 41% опитаних серед 18-річних респондентів).

Для підліткового віку характерна боротьба за власні права та пошук індивідуальності, проявляється висока схильність до наслідування, повторювання за кимось. Власне це і стає причиною, коли підлітки починають курити, вживати алкоголь та ін..

Студенти зазначають, що практичні психологи і соціальні педагоги проводили заходи, на яких «розповідали, що паління негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я, на психіку та запам'ятовування», «паління забирає життя у понад восьми мільйонів людей щороку у світі», «багато випадків раку легень, спричинені палінням», «куріння провокує інфаркти і інсульты» та ін..

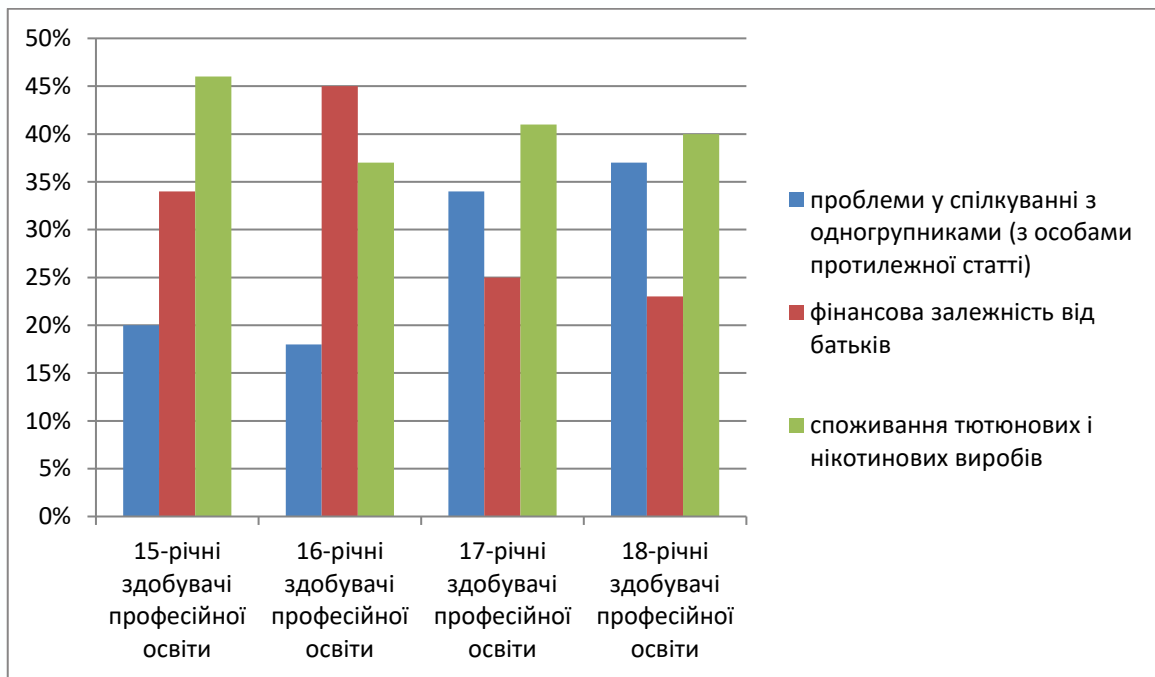

Рис 1. Відповіді респондентів на запитання
«Які соціальні проблеми Ви не можете вирішити самостійно?»

Звернемо увагу, що здобувачі освіти не тільки запам'ятали інформацію, яку надавати члени психологічної служби, а зуміли виокремити причини, які приводять до порушення ними норм поведінки: «несприятливі умови сімейного виховання», «надмірний контроль з боку батьків», «негативний вплив однолітків», «небажання вчитися», «фінансові проблеми», «щоденні стресові ситуації в умовах війни» та ін.

ISSN 2786-6025 Online

Отже, соціальна робота в професійних закладах України (Вінницькому центрі професійно-технічної освіти технологій та дизайну, Львівському професійному коледжі прикладного мистецтва та дизайну, Державному професійно-технічному навчальному закладі «Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну», Відокремленому структурному підрозділі «Житомирському торговельно-економічному фаховому коледжі державного торговельно-економічного університету» та ін..) проводиться відповідно Положення про психологічну службу системи освіти в Україні, має свою специфіку, різниться методами і формами.

Можна констатувати, що діяльність соціальних педагогів у закладах професійної освіти має системний, комплексний та цілеспрямований характер. Соціальна робота тісно переплітається з виховною, де здобувачі освіти беруть активну участь у волонтерських заходах, творчих проектах, спортивних змаганнях і навчаються соціальній взаємодії.

Література:

1. Бондаренко Г.В., Шудра А. Соціальні проблеми сучасної молоді. URL: <https://fspro.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023> (дата звернення: 03.03.2026).
2. Буяк Б. Молодь як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/> (дата звернення: 03.03.2026).
3. Дідух М.М. Проблеми й основні напрямки адаптації студентів до умов навчання в закладах вищої освіти URL: <https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/1122/1127> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Євдокимова І. А. Соціальна робота в Україні: тенденції розвитку й проблеми в довоєнний період та в умовах війни з Росією. SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. Вип. 10. С. 136-145.
5. Іванашко О.І. Проблеми адаптації студентів молодших курсів до навчання у ВУЗІ. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/21/129> (дата звернення: 03.03.2026).
6. Малишевський Олег Проблеми професійної (професійно-технічної освіти) у воєнний та повоєнний час. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276952>. URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/276952> (дата звернення: 09.02.2026).
7. Орлов П.І. Проблеми української освіти під час війни URL: <https://hepu.edu.ua/item/problemy-ukrainskoj-osvity-pid-chas-viiny> (дата звернення: 07.03.2026).
8. Положення про психологічну службу системи освіти в Україні: наказ Міністерства освіти і наук України від 22.05.2025 №509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-> (дата звернення: 07.03.2026).
9. Про професійну освіту: Закон України від 21 серпня 2025 року № 4574-IX: станом на 01.03.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-> (дата звернення: 07.03.2026).
10. Татяничива І.В., Соловійова Т.Г. Сучасні підходи до проблеми соціалізації учнів з особливими освітніми потребами URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/80/part_2/10.pdf (дата звернення: 03.03.2026).

ISSN 2786-6025 Online

11. Черниш Н.Й. Дослідження проблем молоді та освіти. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/ (дата звернення: 03.03.2026).

12. Якимович О.М. Професійне самовизначення молоді як соціальна проблема. URL: <https://habitus.od.ua/journals/2024/61-2024/11.pdf> (дата звернення: 03.03.2026).

References:

1. Bondarenko, G.V., Shudra, A. (2023). Sotsial'ni problemy suchasnoyi molodi [Social problems of modern youth]. Retrieved from <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023> (access date: 03.03.2026) [in Ukrainian]

2. Buyak, B. (2007). Molod' yak osoblyva sotsial'no-demohrafichna hrupa v umovakh stanovlennya sotsial'no-pravovoyi derzhavy ta hromadyans'koho suspil'stva [Youth as a special socio-demographic group in the conditions of the formation of a socio-legal state and civil society]. Retrieved from <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/> (access date: 03.03.2026) [in Ukrainian]

3. Didukh, M.M. (2019). Problemy y osnovni napryamky adaptatsiyi studentiv do umov navchannya v zakladakh vyshchoyi osvity [Problems and main directions of adaptation of students to the conditions of study in higher education institutions]. Retrieved from <https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/1122/1127> (access date: 03.03.2026) [in Ukrainian]

4. Evdokimova I. A. (2023). Sotsial'na robota v Ukrayini: tendentsiyi rozvytku y problemy v dovoyennyi period ta v umovakh viyny z Rosiyeyu [Social work in Ukraine: development trends and problems in the pre-war period and in the conditions of the war with Russia]. SOCIOPROSTIR: mizhdystsyplinarnyy zbirnyk naukovykh prats' z sotsiolohiyi ta sotsial'noyi roboty. Kharkiv: V. N. Karazin KhNU, Issue 10. P. 136-145 [in Ukrainian]

5. Ivanashko O. I. (2015). Problemy adaptatsiyi studentiv molodshykh kursiv do navchannya u vuzi [Problems of adaptation of junior students to studying at a university]. Retrieved from <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/21/129> (access date: 03.03.2026) [in Ukrainian]

6. Malyshevsky, O. (2023). Problemy profesiynoyi (profesiyno-tekhnichnoyi osvity) u voyennyi ta povoyennyi chas [Problems of professional (vocational and technical education) in wartime and post-war times]. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2023.276952>. Retrieved from <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/276952> (access date: 09.02.2026) [in Ukrainian]

7. Orlov, P.I. (2022). Problemy ukrayins'koyi osvity pid chas viyny [Problems of Ukrainian education during the war]. Retrieved from <https://hepu.edu.ua/item/problemy-ukrainskoi-osvity-pid-chas-viiny> (access date: 07.03.2026) [in Ukrainian]

8. Polozhennya pro psykholohichnu sluzhbu systemy osvity v Ukrayini: nakaz Ministerstva osvity i nauk Ukrayiny vid 22.05.2025 №509 [Regulations on the psychological service of the education system in Ukraine: Order of the Ministry of Education and Sciences of Ukraine dated 22.05.2025 No. 509]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-> (access date: 07.03.2026) [in Ukrainian]

9. Pro profesiynu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 21 serpnya 2025 roku № 4574-IX: stanom na 01.03.2026 [On Vocational Education: Law of Ukraine dated August 21, 2025 No. 4574-IX: as of 03/01/2026]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4574-> (access date: 03/07/2026) [in Ukrainian]

10. Tatyanchiva, I.V., Solovyova, T.G. (2025). Suchasni pidkhody do problemy sotsializatsiyi uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Modern approaches to the problem of socialization of students with special educational needs]. Retrieved from https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/80/part_2/10.pdf (access date: 03/03/2026) [in Ukrainian]

ISSN 2786-6025 Online

11. Chernysh, N.Y. (2020). Doslidzhennya problem molodi ta osvity [Research on the problems of youth and education]. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/download/17692/16242> (access date: 03/03/2026) [in Ukrainian]

12. Yakymovych, O.M. (2024). Profesiynne samovyznachennya molodi yak sotsial'na problema [Professional self-determination of youth as a social problem]. Retrieved from <https://habitus.od.ua/journals/2024/61-2024/11.pdf> (access date: 03.03.2026) [in Ukrainian]

Дата першого надходження статті до видання: 07.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026